

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VIBORG
GENNEM
150 ÅR

Af

Helmut Spanggaard Munch

Udgivet af

VIBORG ERHVERVSRÅD

Forord

I anledning af Sparekassen SDS' 150-års jubilæum som sparekasse i Viborg skrev viceborgmester Helmut Spanggaard Munch en artikelserie om byens historie fra 1828 til dato. Artiklerne, der offentliggjordes i Viborg Stifts Folkeblad, giver et fortrinligt resumé af Viborgs udvikling i dette spænd af år, og Viborg Erhvervsråd har fundet, at det var værd at samle disse bidrag til den lokale historieskrivning.

Det er sket i dette hefte, og vi tror, det vil blive modtaget med interesse både af gamle og nye borgere i Viborg.

Viborg, nytår 1978/79.

Viborg Erhvervsråd.

Viborg fik vandværk i år 1900, og samme år opførtes det gamle vandtårn i Skottenborg. Det smukke tårn blev desværre nedbrudt i 1973.

I 1828 havde Viborg kun 3200 indbyggere

I 1828 var Viborg en lille by med godt 3200 indbyggere, dvs. ca. 1/10 så mange, som der bor i Viborg by og Asmild sogn i dag. Men trods det lave indbyggertal var byen i fremgang og var kommet over den tilbagegangsperiode, den oplevede efter reformationen, og som forstærkedes efter den store brand i 1726. Tilbagegangen kulminerede omkring 1770, hvor befolkningstallet var kommet et stykke ned under de 2000. Ved århundredskiftet var det på godt 2300, og nu her 28 år senere var det steget med næsten et tusinde sjæle.

Borgerne ernærede sig hovedsageligt som håndværkere og handlende, samtidig med at der var en stor del bylandmænd, de såkaldte avlsbrugere, inden for købstadens område. Industri og anden virksomhed, hvor man beskæftigede arbejdere, kendtes endnu ikke. Derimod var der, også efter datidens forhold, en meget stor embedsmandsstand i Viborg.

STIFTSSTADEN

Viborg var også dengang stifts- og amtsby og bar derfor ofte betegnelsen Stiftsstaden Viborg. Af institutioner, som prægede byen, var Den Jydske Overret den ældste og nok også den mest betydningsfulde. Overretten havde indtil 1806 heddet Det Nørrejydske Lands-ting. Her må det nok siges, at den gamle betegnelse Nørrejylland omfattede hele landsdelen nord for Kongeåen. Syd for hed landet Sønderjylland. Landstinget – fra 1919 Vestre Landsret – er sandsynligvis Danmarks ældste institution, hvis oprindelse fortaber sig i oldtidens mørke. Bispesædet var den næstældste institution i byen, dens historie går tilbage til år 1060. Derefter fulgte i alder sandsynligvis Latinskolen, som anses for at være etableret samtidig eller

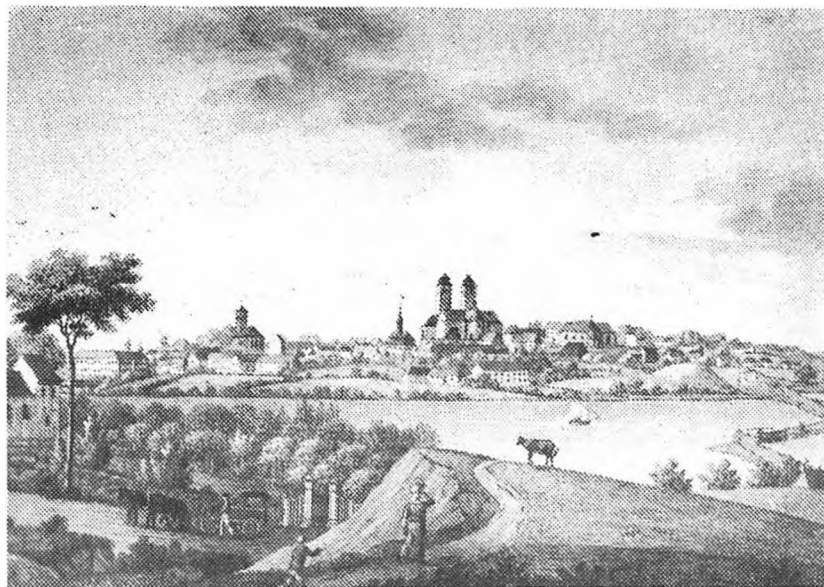
snart efter bispestolen og domkirkens grundlæggelse. Deraf det officielle navn Katedralskolen. Viborg havde også Jyllands næstældste apotek, Domapoteket eller Svaneapoteket, som det hedder i dag, oprettet i 1573.

Amtmandssædet stammede fra 1700-tallet, og det samme var tilfældet med en anden af byens institutioner, der dog var knap så populær, nemlig Viborg Tugt- og Manufacturhus, der var grundlagt i 1740.

Derimod havde Viborg ikke nogen særlig stor garnison, til tider slet ingen. Fra 1842 havde man kun et detachment, der havde til opgave at holde vagt ved tugthuset. Den eneste militære bygning fra tiden før 1828 var Gamle Vagt, der var opført i 1805 på et tidspunkt, hvor man havde en noget større garnison.

Men byen var præget af tidens fattigdom, og de jævne borgere boede efter nutidens målestok uhyre beskedent og primitivt. Men også mange af de offentlige bygninger var i dårlig stand. Domkirken var efter branden i 1726 kun nødtørftigt repareret og truede med at falde sammen. Gråbrødre klosterkirke, der var nedlagt i 1813, henlå som en mistrøstig ruin, efter at man havde solgt alt af værdi fra kirken. Derimod havde byen en del velbevarede gårde, som enten var blevet skånet under branden eller grundigt istandsat. Nye huse var også opført efter branden, bl. a. byens rådhus og det nuværende kommunekontor, som dengang rummede Latinskolen. Men endnu 100 år efter branden henlå mange ubebyggede brandtomter, og selv i dag, 250 år efter, har vi en enkelt tilbage, nemlig Latinerhaven, på hvis plads der mange år efter branden stadig lå ruiner af fire nedbrændte gårde.

Viborg var altså en by i god fremgang, og i løbet af perioden fra 1828 til 1853 voksede indbyggertallet så meget, at man i 1850 rundede de 4000. Byens vestligste bebyggelse fulgte dog stadig den gamle voldlinje, som vi i dag genfinder i gaderne Sct. Jørgensvej, Dumpen, Gravene, Reberbanen og Volden. Mod øst satte søerne den naturlige begrænsning, men fra 1812 var der broforbindelse over til Asmild. Salonhalvøen på Borgvold er den gamle vejdæmning, hvorfra en træbro fortsatte over til Klosterallé, som dengang var vejen til Randers.

Viborg set fra Asmild 1822. Yderst til venstre Asmild klosterkirke og bagved, på den anden side søen, Viborg Tugthus. Dæmningen over søen er den nuværende salonhalvø, anlagt 1811–12, mens den dæmning, vi kender i dag, er bygget 1855.

HOVEDSTAD

Det var også i denne periode, at Viborg atter blev Jyllands hovedstad, idet Viborg i 1836 blev sæde for Den Nørrejydske Stænderforsamling, der sammen med stænderforsamlingerne i Itzehoe for hertugdømmerne og i Roskilde for østifterne var en forløber for det folkestyre, som kom med grundloven af 1849.

Også en pengeinstitution mere fik Viborg i denne periode, selv om det hverken var en bank eller sparekasse. I 1851 kom der en lovgivning, som muliggjorde oprettelsen af kreditforeninger, og her var Viborg foran alle andre, idet Kreditforeningen for jyske Landejendomsbesiddere blev Danmarks første.

Sparekassen havde fra sin åbning den 28. oktober 1828 god søgning, og af sit overskud skænkede den sit første bidrag til anlægget »Hans

Tausens Minde«, som blev oprettet i 1836. Hvert år helt frem til 1893 blev der fra sparekassen ydet bidrag til anlæggets vedligeholdelse. I 1839 bevilgedes 100 rigsdaler »til Kollekten for dem, der havde lidt ved Vandfloden i Januar Maaned samme Aar«. Sparekassen skiftede i sine første 25 år hyppigt bopæl. I 1846 finder vi den i St. Sct. Hansgade, og senere samme år flytter den til et sted i Sct. Mathiasgade.

Ved 25-års jubilæet i 1853 skænkede man et efter datidens forhold meget stort beløb til Viborg Hedes Beplantning. Man sagde dengang, at Viborg havde en lyngkrave om halsen, idet den nøgne hede næsten gik helt ind til byens huse. Denne beplantning, der her var tale om, var den, der senere kom til at bære navnet Undallslund, og den blev navngivet efter daværende fængselsinspektør, major, kammerherre L. C. von Undall, der var formand for sparekassens direktion og en af sparekassens medstiftere i 1828.

Viborg fik jernbane i 1863 som 3. jyske by

Efter midten af 1800-tallet kom Viborg for alvor ind i en fremgangsperiode. Det skyldtes ikke mindst, at byen i 1863 fik jernbane – som den tredje by i Jylland, idet strækningen Viborg-Langå nu havde forbindelse med Århus og Randers. I 1865 forlængedes jernbanen til Skive-Struer, og i 1868 var strækningen Århus-Fredericia etableret og i drift. Fra 1872 kunne man nu endelig rejse med tog fra Viborg helt til København eller Hamburg, hvorfra der var forbindelse til det meste af Europa.

Viborgs første banegård lå nede ved Søndersø, umiddelbart neden for den gade, som i dag hedder Sct. Jørgensvej. I 1896 flyttedes banegården til sin nuværende beliggenhed. Det sidste minde om den gamle banegårds placering er den gamle ejendom på hjørnet af Sct. Jørgensvej og Lille Sct. Mikkelsgade, hvori der indtil for få år siden var en købmandsforretning. Denne ejendom er det gamle jernbanehotel.

Men også på andre områder skete der en udvikling, som også har betydning for Viborg den dag i dag. I 1877 blev det gamle tugthus, som siden sin oprettelse i 1740 havde haft sin placering nede ved Søndersø, ændret til at være en sindssygeanstalt for uhelbredeligt sindssyge, men fremdeles i de gamle fængselsbygninger. Det er den samme institution, som siden 1976 har båret det mere humane navn »Viborg Sygehus Øst«.

AMTSSYGEHUS

Viborg amtssygehus blev også etableret i denne periode. Det første sygehus opførtes i 1856 og var beliggende i Grønnegade, i de bygninger som senere blev betegnet som Grønnegården og anvendt som korporalskole for garnisonen.

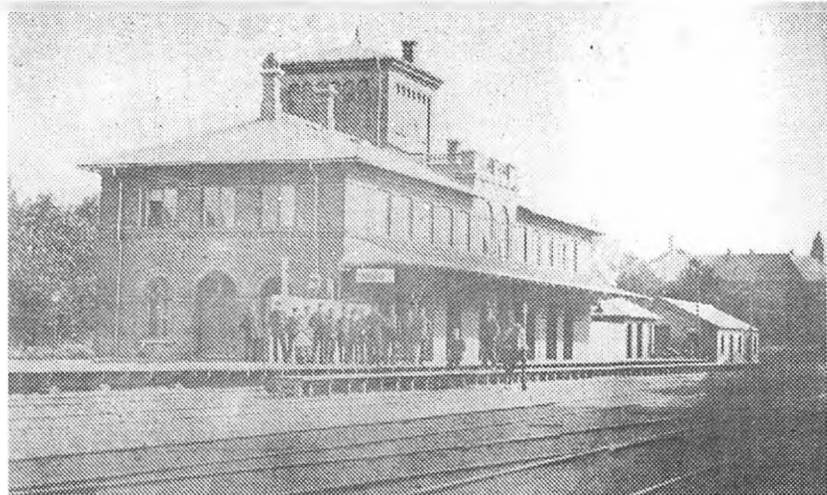
Under krigen i 1864 var Viborg besat af de fjendtlige tropper, men byen selv led ingen skade. Men som følge af tabet af de sønderjyske landsdele fik Viborg i 1865 en stor garnisonsudvidelse, idet en del af hærens styrker, der tidligere var hjemmehørende i Holsten, fremover fik deres hjemsted her. Eksercerhuset og Depotgården stammer begge fra denne tid.

Kreditforeningen opførte i 1868 et nyt hovedkontor på Hjultorvet. Det er den smukke, hvide bygning, hvori Det danske Hedeselskab siden 1907 har haft sit hovedsæde.

Men det største byggearbejde i dette kvarte århundrede var ganske naturligt domkirkens totale restaurering. Den blev påbegyndt i 1863, og først 13 år senere, i 1876, kunne genindvielsen finde sted. Domkirkens restaurering medførte også, at Stænderhuset, som lå tæt op mod domkirkens nordside, måtte nedrives. I Stænderhuset havde bl. a. også Den jyske Overret sine retslokaler, og nedrivningen betød, at der måtte opføres en ny bygning til dette formål. Samtidig var forholdene for det lokale retsvæsen, herredernes tingsteder, samt byens råd og magistrat blevet for trange i »Det gamle Rådhus« på Gammel Torv. Ligeså var arrestlokalerne i kælderen udsat for en stærk kritik. Bl. a. havde en embedsmand klaget over den ulidelige stank, som trængte ud fra cellerne, og som sad i tøjet på de indespærrede, således at det var umuligt at nærme sig disse. Årsagen til stanken var, at fangerne ikke havde nogen mulighed for at vaske sig, samt at de måtte forrette deres nødtørft, både stort og småt, i en træbalje, som var anbragt i cellen og kun blev tømt, når den var fyldt, og det lige uden for cellevinduerne. Derfor besluttede man sig til at opføre det nuværende rådhuskompleks med en ny arrestbygning bagved mellem Stænderpladsen og Sct. Nicolaigade. Disse bygninger blev taget i brug i 1874.

DÆMNING

En ny dæmning over søerne, som var et led i et større vejarbejde fra Randers over Viborg til Holstebro, blev taget i brug 1855, og bygmesteren var ingen ringere end ingeniørkaptajn Enrico M. Dalgas, en af Hedeselskabets senere stiftere. Der var nu offentlig adgang

Viborgs første banegård blev taget i brug 1863 og lå nede ved Søndersø, hvor i dag Statshospitalets festsal er placeret. Billedet er fra 1890. I baggrunden noget af det daværende Statshospital, bl. a. klokketårnet, som stammer fra den tid, hospitalet blev anvendt som tugthus.

over søerne, og man skulle ikke længere betale bropenge, som tilfældet var, når man skulle over den gamle bro, der var privat anlagt af den daværende ejer af Asmildkloster i 1812.

Også gasværk fik Viborg i denne periode. I 1859 byggedes det første gasværk lige nord for tugthuset ved Søndersø. Tugthuset blev således klemt inde mellem banegården og gasværket, og da tugthuset som nævnt i 1877 blev indrettet til sindssygehospital, klagede man ganske naturligt over kulstøv og aske på sengeklæderne. Røg og aske kom fra damplokomotiverne, men i særlig grad fra gasværket, når man der flere gange dagligt tømte retorterne.

Sparekassens virke øgedes også i denne 25-års periode, og derfor fik den opført sin egen bygning i dette tidsrum. I 1854 var kontorstedet placeret i det daværende Preislers gæstgiveri i Sct. Mathiasgade, og fra 1855 fik sparekassen lejede lokaler hos etatsråd C. Neckelmann nederst i Sct. Mathiasgade, det der i dag er nordfløjen af Viborg-

Hallen. Neckelmann var også sparekassens daglige leder. Her blev man til 1869, hvor sparekassen for første gang fik egen bygning, nemlig længere oppe ad gaden, hvor man opførte den ejendom, som indtil for få år siden rummede KFUMs soldaterhjem. Her havde sparekassen hjemsted indtil 1915.

FLERE BORGERE

Af sparekassens gavfond ydedes der i disse år bl. a. store bidrag til domkirkens restaurering, og, som nævnt i foregående afsnit, fra 1853 og mange år fremover skænkede man mange penge til tilplantningen af de vældige hedestrækninger, som lå ganske tæt ved byen. I første omgang var det Undallslunds tilplantning, der ydedes penge til, og senere var det Neckelmanns plantage vest for Engelsborg. Denne plantage er opkaldt efter sparekassens daværende regnskabsfører og juridiske konsulent (svarende til den adm. direktør i dag), overrettsprokurator og etatsråd Carl Neckelmann.

I perioden 1853–1878 voksede Viborgs indbyggertal fra godt 4000 til 7300. Det var en stigning på over 80 procent, og den største der nogen sinde er registreret i en 25-års periode. Denne stigning var sket, uden der havde været nogen væsentlig tilgang af industri, og uden at byen var vokset noget nævneværdigt i areal. Sct. Mathiasport var stadig den del af byen, som lå længst vest for søerne, men inden for byens gamle rammer blev de tomme pladser og baggårdene efterhånden fyldt op med boliger.

Viborg styrkede sin position som institutions-by

I perioden 1878–1903, hvor der skete et århundredskifte, og hvor den tekniske udvikling så småt begyndte at få betydning for den enkelte borger, fik Viborg nogle af sine første industrivirksomheder. Den fik også nogle nye institutioner, der bekræftede, at Viborg var institutionernes by.

Byen begyndte at vokse ud over sine gamle grænser mod vest, og indbyggertallet steg med godt 1000 til ca. 8700. Det var en pæn fremgang, men dog noget mere behersket end den, der fandt sted i den foregående 25-års periode.

Byen var stadig præget af håndværksmestre, købmænd, avlsbrugere og ikke mindst af embedsmænd, hvoraf nu officererne udgjorde en betydelig del. Men også underofficererne og de mange menige soldater satte deres præg på Viborg. Det var også i denne periode, at arbejdere og håndværkersvende begyndte at organisere sig og få egen husstand. Hidtil havde kost og logi som en del af lønnen hos mester været det almindeligste. Arbejdernes Fællesorganisation blev således oprettet i 1891, men det var dog noget senere end Viborg Borger- og Håndværkerforening, der var blevet stiftet i 1854.

FLERE INSTITUTIONER

Særlig i firserne fik Viborg nogle nye institutioner. Tvangsarbejdsanstalten blev opført i 1882 og havde plads til 30–40 lemmer, som man betegnede mennesker dengang, som enten på grund af alder, sygdom eller andre årsager lå det offentlige til byrde. Det er den institution, som i dag hedder Viborg amts forsorgshjem, og den gamle bygning i Skottenborg bruges nu til amtets skoleadministration.

EN NY FATTIGGÅRD

I 1884 byggedes en ny fattiggård i Sct. Nicolaigade, som også rummede en sygeafdeling for dem, der ikke selv kunne betale for deres sygehusophold. Udover 25 sygepladser kunne fattiggården have plads til 80 fattiglemmer. Fattiggården nedlagdes i 1930'erne, og bygningen overtoges af sindssygehospitalet i 1938. Nu er den i 1978 indrettet som ejerlejligheder – hvor forandret.

Men også amtssygehuset i Grønnegade flyttede i firserne. I 1889 flyttede det til sin nuværende beliggenhed neden for Dumpen. Samme år fik Viborg Stiftsmuseum egen bygning, og samlingerne, der siden oprettelsen i 1861 havde haft en hjemløs tilværelse, fik nu blivende plads i Det gamle Rådhus, som blev købt til formålet.

En noget fornemmere statsinstitution fik Viborg også i 1889, nemlig Landsarkivet for Nørrejylland, altså som førnævnt Jylland nord for Kongeåen. Det var en udflytning fra Rigsarkivet, der her skete.

DEN KOMMUNALE SKOLE BLEV ANERKENDT

På skoleområdet foregik ligeledes en stor udvikling. Mange børn fra »bedrestillede« hjem begyndte deres skolegang i en lille privat skole, en såkaldt »frøkenskole«, hvoraf der var en del i Viborg. Men efterhånden blev den kommunale skole også anerkendt af »borger-skabet«, idet denne var delt i en borgerskole, hvor man skulle betale skolepenge, og en friskole, hvor undervisningen var gratis.

Der var kun én kommuneskole i Viborg dengang, nemlig den, der nu hedder Østre skole og er opført i 1887. Den tidligere kommuneskole lå i St. Sct. Pederstræde og er for kort tid siden nedrevet i forbindelse med sparekassens udvidelse. Viborg private Realskole i Jernbanegade er bygget i 1895. Handelsskolen er oprettet i 1880, men har først fået egen bygning for få år siden. Teknisk skole påbegyndte undervisningen i 1871 og fik sin egen bygning i Reberbanen i 1895. Men den fornemste skole var fremdeles Katedralskolen, som i 1883 fik en gymnastiksal. Denne gymnastiksal bruges i dag til ligningskontor og folkeregister for Viborg kommune.

Viborgs første amtssygehus blev bygget i Grønnegade i 1856. I 1889 flyttede sygehuset ud til sin nuværende placering, og det gamle sygehus blev overdraget garnisonen. Efter sidste verdenskrig blev bygningen brugt som husvildebolig for endelig at blive nedrevet i 1950 for at give plads for den nye varmtvandsbadeanstalt.

BANEFORBINDELSE NORDPÅ I 1893

Viborg fik en jernbaneforbindelse mere, idet Aalestrup-Løgstør banen blev taget i brug i 1893. Det blev derfor nødvendigt at flytte banegården til sin nuværende placering, hvilket skete i 1896. Banegårdsflytningen betød også, at byen voksede mod vest. Sct. Mathiasport og Jernbanegade er resultater deraf, men også Sparregade, Jyllandsgade, Sjællandsgade, Vendersgade, Dannebrogsgade og Skottenborg er gader fra slutningen af 1800-tallet eller begyndelsen af 1900-tallet.

Gaderne i den indre del af byen var brolagte med de helt store brosten, og hist og her var der en gaslygte. Belysningen i butikker og i de fleste hjem kom hovedsageligt fra en petroleumslampe, men på offentlige kontorer, på sindssygehospitalet og sygehuset, i domkirken og i de lidt mere velstående borgerhjem havde man gaslys. Dette lys var hvidt i forhold til det gullige skær fra petroleumslamperne.

BYEN FIK VANDVÆRK

I året 1900 skete der en teknisk nyskabelse, som betød en omvæltning i mange viborgenseres hverdag. Man fik et kommunalt vandværk, og det smukke, røde vandtårn i Skottenborg, som blev ødelagt i 1973, var opført dette år. Før den tid var der fem offentlige pumper anbragt forskellige steder i byen, samt en del private i enkelte større ejendomme og gårde. Sit vandforbrug til madlavning og rengøring hentede man ved vandpumpen i spande, men når man havde storvask, kørte eller bar man sit vasketøj ned til søen, hvor der ved Borgvold var et jordstykke på 10.053 kv. alen, som blev benyttet som »Offentlig Vadskeplads og Tørreplads for Byens Beboere«. Vandklosetter kendtes endnu ikke i Viborg, så de gav ingen problemer. Men nu fik mange huse indlagt vand, og en ny tid med en forbedret hygiejne begyndte.

SPAREKASSEN MÅTTE UDVIDE

Sparekassen måtte i 1889 udvide, da pladsforholdene på grund af stigende aktivitet og udvidet åbningstid blev for trange. Udvidelsen blev en nybygning neden for den eksisterende og med frontparti lige ud for Mageløs, hvor Viborgs byvåben, også i dag, ses lige midt i den trappeformede gavl. Her havde sparekassen sit domicil til 1915.

Af ydelser fra gavefonden i disse år kan nævnes en bevilling i 1889 til udvidelse af Borgvolds areal, således at der gennemførtes en ændring af hele anlægget, og at musiktribunen blev opført i 1897. En af de største bevillinger var igen til domkirken, som tilskud til etablering af et varmecapparat i kirken i 1888. Der blev også givet tilskud til oprettelsen af Arbejdernes Alderdomshjem på hjørnet af Skottenborg og Boyesgade i 1884.

Ved 75-års jubilæet i 1903 blev der ikke holdt nogen festlighed, men i stedet blev der oprettet et legat på 10.000 kr. – mange penge dengang – hvor renterne skulle gives til »Tjenestefolk og Tyende i Viborg og Omegn til Belønning for pligtopfyldende Tjeneste«.

PS. Ansøgningen skulle fremsendes og påtegnes af arbejdsgiveren, så var man sikker på, at ansøgeren havde været »tilstrækkelig pligt-opfyldende«.

15.000 indbyggere i Viborg i 1925

Det nye århundrede begyndte for Viborgs vedkommende meget gunstigt med tilgang af nye virksomheder og institutioner samt med en meget kraftig stigning i folketallet på næsten 7000, således at Viborg kommune i 1925 rundede de 15.000 indbyggere.

Det var i denne periode, at parcelhusbebyggelsen begyndte at spille en væsentlig rolle i Viborg, således at nye boligkvarterer opstod langs udfaldsvejene, f. eks. Nørremøllevej-kvarteret og Søndermarken, ligesom mange haveselskaber blev etableret mod vest, hvor man så senere placerede sit en- eller to-familiers hus. Årsagen til, at man nu flyttede længere væk fra byens centrum, var en bestemt ting: Cyklernes fremkomst. I dette kvarte århundrede blev cyklen næsten hver mands eje, og den muliggjorde en større afstand mellem hjem og arbejdsplads end hidtil.

Ganske vist sluttede denne periode med en alvorlig økonomisk krise, som fulgte i kølvandet på den 1. verdenskrig. Men Viborgs befolkningstal voksede dog stadig, og årsagen skal findes i den alvorlige tilstand, særlig landbruget befandt sig i, og som tvang mange landboere til byerne i håb om der at finde lidt arbejde, som gav mulighed for at tjene til det daglige brød. At dette så gav yderligere problemer for byens i forvejen mange arbejdsløse, er en anden sag. -

FIRE DAGBLADE

I denne periode havde Viborg også fire dagblade, således at alle de politiske partier, som dengang var repræsenteret i Rigsdagen, hver havde sit lokale talerør. Det var Viborg Stifts Tidende, byens ældste avis, konservativ og grundlagt i 1773. Næst i anciennitet kom Viborg Stifts Folkeblad, som var oprettet i 1877 og repræsenterede partiet Venstre. Derefter kom Viborg Amts Social-Demokrat, oprettet

1902, og hvis politiske tilhørsforhold klart fremgik af navnet, og endelig begyndte i 1911 udgivelsen af Viborg Venstreblad, som var Det radikale Venstres lokale partiorgan. I Viborg byråd var alle fire partier ligeledes repræsenteret i størstedelen af disse 25 år.

BYENS FØRSTE FOLKEBIBLIOTEK

I 1903, hvor dette afsnit tager sin begyndelse, fik Viborg sit første folkebibliotek. Det blev oprettet i nogle lokaler i St. Sct. Mikkelsgade 22. I 1918 blev det centralbibliotek for en del af Viborg amt, og i 1928 blev Katedralskolens gamle gymnastiksal i Kompagnistræde ombygget og indrettet til bibliotek, hvor det forblev til 1963. Viborg fik yderligere en jernbaneforbindelse, nemlig i 1906, hvor Viborg-Herning-banen, eller Alhedebanen, som den også kaldtes, blev taget i brug. Og i 1925 kom den sidste jernbaneforbindelse, Mariager-banen, således at der nu var jernbaneforbindelse i fem retninger fra Viborg.

KREDITFORENINGEN FLYTTEDE

1906 var også året, hvor Kreditforeningen tog sin nye pompøse bygning på hjørnet af Sct. Mathiasgade og Boyesgade i brug. I 1907 overtog Det danske Hedeselskab Kreditforeningens tidligere bygning på Hjultorvet. Hedeselskabet havde hidtil haft til huse i Dalgas' private villa i Århus, men efter hans død var der en stærk diskussion om, hvor Hedeselskabet fremover skulle have sit hovedsæde. Mange byer gav tilbud, kampen var hård, men Viborg gik af med sejren.

TRE VÆRKER OG WC'ER

Samme år, altså 1907, fik Viborg et elektricitetsværk, og byen havde nu de obligatoriske tre værker – gas, vand og el – og var således godt med på det tekniske område. De første kloakledninger blev lagt i jorden omkring 1908, og de første WC'er kunne dermed holde deres indtog i byens huse. Men det skete dog ikke med stormskridt, i 1924

Viborgs brandstation fra 1913 til 1968, hvor en ny CF- og brandstation vest for Ringvejen blev taget i anvendelse.

var der kun 200 WC'er i Viborg og i 1928 ca. 700. I dag er der vel omkring 20.000 sæder. Beklageligvis skulle man dog helt frem til 1938, før udskylningen af disse ikke længere gik direkte i Sønder sø.

På den anden side af Sønder sø købte Viborg kommune i 1906 Asmildkloster, og Klosterskoven blev derved offentligt område. I 1915 bekostede stiftamtmand Howard Grøn »Amtmandens Bro«, og man kunne efter den tid spadsere rundt om hele Sønder sø, noget tusinder af viborgensere har gjort, indtil bilerne for alvor slog igennem efter den 2. verdenskrig. Det var i øvrigt den samme stiftamtmand og hustru, der i anledning af deres sølvbryllup i 1914 skænkede Viborg by Sct. Kjelds Brønd på Nytorv.

Købet af Asmildkloster betød også, at Asmildkloster Landbrugs-skole kunne oprettes og tages i brug i 1908, idet Viborg kommune stillede de nødvendige arealer til rådighed på fordelagtige vilkår.

EN KULTURBY

Også dengang var Viborg en kulturby, og i 1909 kunne Viborg Teater, som et af provinsens bedste, tages i brug, efter at byens borgere i stor udstrækning havde ydet bidrag hertil. I 1914 begyndte biografen »Fotorama« sin virksomhed, medens byens ældste biograf »Kosmorama« fortsatte med at vise levende billeder. Fra 1927 blev der også vist film i teatret under navn af Kino-Palæet, og få år efter nedlagdes Kosmorama, som havde til huse i det nuværende Palæ (V.B. og H.F.). Tre biografer var alligevel for meget for Viborg dengang.

I 1913 flyttede 2. Generalkommando til Viborg, og byens militære betydning øgedes. Fra dette årstal stammer Generalkommandobygningen nederst i Sct. Mathiasgade. Viborg var fra nu af hjemsted for Jyllands og Fyns militære hovedkvarter.

Den første verdenskrig kom derfor i høj grad til at præge Viborg, og selv om Danmark var neutralt, mærkedes krigen på mange måder. Internationalt Røde Kors oprettede, efter overenskomst med de krigsførende magter, her i landet to store krigsfangelejre, den ene i Horserød og den anden i Hald Ege. Den eksisterer endnu og bruges i dag af Forsorgscentret og Fysiurgisk Hospital.

Viborgs udvikling i perioden 1903–28 er så omfattende, at det her kun er muligt at nævne nogle af de bygninger, som blev opført i disse år, og som stadig sætter sit præg på Viborg. Her kommer en del, som ikke allerede er nævnt: Udvidelse af sindssygehospitalet på de tidligere jernbanearealer 1904–06, Afholdshotellet i Gravene 1906, Toldkammeret på banegårdspladsen 1910, KFUM på Trekronervej 1913, ny brandstation ved Gl. Vagt 1913, Viborg Stifts Folkeblad 1916, Søndre skole 1916, udvidelser af amtssygehuset 1916 og 1923, posthuset i Sct. Mathiasgade 1918, Hans Tausens Hus 1919, Sct. Ibsgård 1919, og Afholdsforeningens alderdomshjem i Toldbodgade 1922.

I forbindelse med indførelsen af en ny retsreform i 1919 blev Vestre Landsret og Sukkenes Bro bygget. Den jydsk Overret havde kun skriftlig procedure, men retsreformen betød, at der fremover skulle være mundtlig procedure i landsretten, som tilfældet havde været i

Det nørrejydske Landstings tid, og som noget nyt indførtes nævningetinget. Derfor blev det nødvendigt med en ny landsretsbygning.

Katedralskolen, som siden 1772 havde haft sin plads over for domkirkens tårne, flyttede i 1926 til sin nuværende plads uden for Sct. Mogensport. Viborg kommune overtog derefter i 1928 de gamle bygninger til sin administration, medens gymnastiksalen blev indrettet til centralbibliotek. Skolens og rektors have blev åbnet for offentligheden og bærer i dag navnet Latinerhaven.

SPAREKASSEN FLYTTEDE TIL HJULTORVET

Sparekassen fortsatte sin vækst, og i 1913 besluttedes det, at man skulle opføre et nyt hovedsæde på Hjultorvet, som blev indviet i 1915. Det er den bygning, som fremdeles er sparekassens domicil.

Af gavefonden ydedes der i disse år bl. a. tilskud til købet af Hede-selskabets administrationsbygning, der blev ydet bidrag til opførelsen af Viborg Teater, Asmildkloster Landbrugsskole og Hans Tausens Hus. I 1921 bevilgedes et beløb til et formål, som desværre ikke gav noget resultat for Viborg, nemlig til »Agitation for et Universitet i Viborg«. Her blev Viborg den lille, og Århus løb af med sejren.

Ved 100-års jubilæet i 1928 blev der efter tegning af arkitekt Fr. Jensen opført en »Mindebrønd«. Denne brønd blev få år senere skænket til Viborg by, og den har fået sin blivende plads i Latinerhaven, hvor viborgenserne kender den som Løvebrønden, da vandet til brønden kommer ud af fire løvehoveder.

25 år med krig og krise kunne mærkes i Viborg

Den foregående 25-års periode indholdt både en verdenskrig og en verdenskrise. Det kom årene 1928–53 også til at gøre. Den økonomiske krise i 20'erne forværredes i 30'erne, og først i slutningen af dette tiår ændredes de økonomiske forhold til det lidt bedre. Men så kom 2. verdenskrig i 1939 og den tyske besættelse af Danmark i 1940 og ændrede forholdene totalt. Det kan således uden overdriivelse siges, at de 25 år, som her skal omtales, har været de mest dramatiske for Viborg i de sidste 150 år.

Når man samtids-historisk skal inddele en tidsperiode, har vi her i Danmark en tilbøjelighed til at bruge betegnelsen »før eller efter krigen«. Men det må vist også være nødvendigt at tage en tredje betegnelse med i artiklen her, nemlig »under krigen«, idet denne periode varede over 5 år. Derfor er dette afsnit delt i disse tre perioder: Før, under og efter krigen.

ØKONOMISK KRISE

Den økonomiske krise i årene før krigen medførte, at byggeriet i Viborg, som alle andre steder, gik tilbage, og det var meget lidt, der blev sat i gang i 20'erne. Bunden blev nået i 1933, hvor der udover soldaterhjemmet »Dannevirke« kun blev opført nogle ganske få parceller i hele kommunen. Dog må nævnes, at kasernebyggeriet, som blev påbegyndt i 1926, fortsatte og var færdigt i 1940, lige inden tyskerne kom og overtog den. Fra 1935 begyndte det dog at gå fremad for byggeriet. Nye veje og boligkvarterer skød op på Løgstrupstoft, dvs. arealerne mellem Vesterbrogade og Skottenborg, Gothersgade og Fredensgade. Vestre skole, midt i området, blev taget i brug dette år. Broparken og Ramsgården er begge boligbyggerier

fra sidste halvdel af 30'erne. Det samme er tilfældet med de kommunale pensionistboliger, Rosengården og Solgården. Men også inde i byens centrum skød der nye ejendomme op. Privatbankens monumentale bygning ved Sct. Mathiasport er således et eksempel fra 1938.

Et par enkelte institutioner fik Viborg også i årene inden krigen. Viborg Husholdningsskole på Sct. Laurentiivej er oprettet 1929, men nedlagt for omkring en halv snes år siden. Bygningerne anvendes i dag af Viborg børne- og ungdomspension, der er en videreførelse af Børneoptagelseshjemmet i Sct. Ibsgade, som blev oprettet 1908. Med kommunal bistand oprettes i 1935 Skovgaard Museet. Af andre kommunale etableringer kan nævnes stadion i 1931 samt friluftsbadet ved Kærvænget i 1938 med omklædningsbygningen fra 1940.

Men ellers var det mest på det trafikale område, at der skete en udvikling. En stor del af byens indre gader nåede inden krigen udbrud at få fjernet brolægningen og få den erstattet med asfalt.

Trods kriseårene var antallet af biler i stærk stigning, og en asfaltering betød jævnere kørsel for såvel biler som cykler. Flere af byens indfaldsveje blev istandsat og forsynet med gang- og cyklestier. Indretning af P-pladser skete også, men her var det dog mest de eksisterende torve og pladser, der blev anvendt, dog blev der i Sct. Mathiasport indrettet en P-plads midt i gaden, som først er blevet fjernet, da trafikken efter krigen nødvendiggjorde lysreguleringer og opmarchbåse.

Inden krigsudbruddet nåede Viborg kommune at få store dele af byen kloakeret, og det nye rensningsanlæg ved Søndersø kunne tages i brug i 1938. Rutebilstationen blev færdig i 1940, men arbejdet var påbegyndt et par år før. De første nedrivninger af saneringsmodne boliger fandt også sted i disse år, bl. a. for at give plads til den nye rutebilstation.

INGEN FEST

Viborg kunne den 11. april 1940 fejre 500-års dagen for fornyelsen af sine købstadsprivilegier, men allerede ved krigsudbruddet den 1. september 1939 blev det besluttet at aflyse alle planlagte festligheder

i sommeren 1940. Og da tyskerne kom den 9. april 1940, blev det også vedtaget at aflyse de beskedne festligheder, som man havde regnet med at holde på selve jubilæumsdagen. Det var paradoksalt nok den tyskfødte, danske konge, Christoffer af Bayern, som havde givet Viborg de fornyede købstadsprivilegier i 1440. Nu 500 år senere strømmede hans landsmænd i tusindvis uinviterede ind i byen og var årsag til, at lyset, på mere end én måde, var slukket i Viborgs gader i de kommende fem år. Der er ikke her plads til at give en beskrivelse af Viborg under krigen og besættelsen. For dem, der er mere interesseret i dette område, må der henvises til andre artikler om emnet. Dog må det understreges, at Viborg fra besættelsens første dag indtog en særstilling blandt andre danske provinsbyer under krigen. Den danske garnison fik – omend stærkt reduceret – lov til at forblive i Viborg indtil november 1942. Samtidig var der en meget stor tysk garnison i byen, og både den danske og den tyske divisionsgeneral og øverstkommanderende for Jylland-Fyn havde deres hovedkvarterer her i de første år af krigen.

BOLIGMANGEL

Selv om byggeriet næsten gik i stå under besættelsen, og boligmangelen blev mere og mere alvorlig, blev de sociale boligselskaber dog en kendsgerning, og ejendommene på Sct. Laurentiivej, i Reberbanen, på Skivevej og i Sjællandsgade er alle opført i disse år. Af offentligt byggeri under krigen er der faktisk kun at nævne Politigården ved Gl. Vagt, som blev taget i brug 1943, et år før tyskerne tog politiet.

Da befrielsen kom i 1945, var Viborg en skamferet by, og en mængde reparationsarbejder på gader og huse forestod. Asfalten var afslidt eller opløjet af de tyske kampvogne, husene manglede maling, og mange vedligeholdelsesarbejder var udsat. Skolerne havde været beslaglagt af tyskerne og så forfærdelige ud, skorstene i mange ejendomme var ødelagte af løbesod efter fyring med tørv og brunkul, butiksruderne manglede i de fleste forretninger som følge af mange bombesprængninger. Men hvad værre var, materialemanglen forøgedes efter krigen i stedet for at gå den modsatte vej. Derfor blev der

Tyskernes indmarch i Viborg den 9. april 1940. Billedet er taget i Sct. Mathiasgade-Dumpen-krydset.

på trods af en meget stor boligmangel med mange husvilde ikke igangsat nyt socialt boligbyggeri før 1948–49, idet Sct. Mikkelsgård og 2. etape af Skivevejsblokkene blev fuldført sidstnævnte år, og først i 1951 kunne man påbegynde Digterparkens byggeri. Derimod opstod der et nyt begreb, »statslån til parcelhuse«, og det betød, at mange havegrunde nu blev forsynet med et parcelhus til én eller to familier. Dette kunne dog ikke hjælpe tilstrækkeligt på bolig mangelen.

RINGVEJ

Af offentlige anlægsarbejder i de første år efter krigen kan nævnes igangsættelsen af ringvejsarbejdet, der var et »skuffeprojekt«, som blev taget frem af skuffen og påbegyndt etapevis. Man havde alle-

rede under krigen forudset, at når arbejdet med bygning af flyvestation Karup hørte op efter et tysk nederlag, ville dette betyde mange arbejdsløse ufaglærte i Viborg. Derfor blev arbejdet også i stor udstrækning udført med håndkraft og uden brug af de vejmaskiner, som kendes i dag.

Derudover kan fra denne tid nævnes, at det katolske Sct. Kjelds Kapel i Sct. Leonisgade blev indviet i 1946, at Viborg fik sit byhistoriske arkiv i 1947, at Gymnastikhøjskolen på Vinkelvej blev taget i brug i 1951, og at Adventskirken på Ursinsvej indviedes i 1951. Viborg fik også et vandtårn mere i 1950, nemlig det på Skivevej. Det nye vandtårn på Fælledvej, opført 1927, var nu ikke længere »det nye«.

Byens indbyggertal var vokset med ca. 6200 fra 1928 til 1953. Ved periodens begyndelse var der lige godt 15.800 indbyggere i Viborg, og i 1953 rundede man de 22.000.

Sparekassen mærkede også kriseårene og krigsårene, som reelt betød en stagnation igennem lang tid. Der blev heller ikke fra gavefonden ydet særligt bemærkelsesværdige bidrag i disse år. Man koncentrede sig om bidrag til igangværende aktiviteter som f. eks. Røde Kors, menighedsplejen, børneasylet, ungdomsarbejdet osv. Det tog sin tid for alle at overvinde de vanskeligheder og udfordringer, som årene før, under og efter krigen havde givet.

Udvikling uden lige gennem det sidste kvarte århundrede

Når de sidste 25 år af Viborgs udvikling frem til i dag skal beskrives, er det meget svært af flere grunde. For det første er meget af det, der er sket, så nyt, at det slet ikke føles som historie endnu, for det andet har udviklingen i disse 25 år for Viborg som for hele vort samfund været så omfattende, i såvel teknisk som i økonomisk og materiel henseende som ingensinde før, og for det tredje véd enhver, at de årstal, der ligger nærmest, og det, der hændte i sidste uge, er sværere at huske, end det man oplevede i sin barndom eller har læst sig til.

Stigningen i levestandarden i disse år har været så stor – selv om mange ikke vil indrømme det – at den overstiger det, der er foregået i de foregående 100 år. Biler, TV, hårde hvidevarer osv. er næsten blevet hver families eje i dette tidsrum, og hundredevis af parcelhuse er hvert år skudt op i Viborg.

Kvaliteten af lejligheder er også forbedret i takt med nye sociale boligbyggerier. Kun få bor nu i de gamle, saneringsmodne lejligheder i den indre by, ligesom de fleste ejere af de før så almindelige to-families huse i dag bor alene i dem, og mange parcelhusejere har bygget en såkaldt »velstandsknast« til deres hus, begge dele på trods af, at familien har fået færre medlemmer.

Tager man et bykort over Viborg fra 1953 og sammenligner det med et kort fra i dag, vil man se, at alle »huller« mellem de dengang eksisterende bebyggelser er fyldt ud, og byens udstrækning er øget i meget betydeligt omfang. Det er nok ikke meget forkert vurderet, når det skønnes, at i 1978 har hver viborgenser næsten tre gange så meget boligareal at råde over som for 25 år siden.

KOMMUNEN BLEV STØRRE

En meget væsentlig ting for Viborg i denne periode var kommunal-reformen af 1970, der betød, at Viborg kommune blev sammenlagt med ni andre kommuner, og at indbyggertallet dermed øgedes til 36.000. Viborg rundede de 25.000 indbyggere i 1967 og har pr. 1. juli 1978 38.587. Kommunens areal blev samtidig øget fra ca. 57 kvkm. til ca. 305 kvkm.

Fremgangen efter stagnationen i krigs- og kriseårene i det foregående kvarte århundrede begyndte først i 50'erne, og selv om udviklingen er foregået i bølgebevægelser på næsten alle områder, er der aldrig nogen tidligere periode blevet bygget så meget i Viborg af offentligt, privat eller socialt byggeri som i årene fra 1953 til 1978.

BYGGERI ØST FOR SØERNE

Viborg rykkede også længere mod øst efter 1970, og i de senere år har der været bygget mere øst for søerne end i den gamle købstads-kommune. Byggeriet af sociale boligselskaber har fulgt følgende årstal for deres færdiggørelse: Toftegården 1954, Ringparken 1955, Klostervænget 1955 og 1962, Digterparken 1956 og 1962, Vestervang 1966, Ellekonebakken 1973 og Asmildparken 1974.

Man har måske bemærket, at i denne artikelserie har byens erhvervs-virksomheder og forretninger ikke været omtalt. Grunden er den, at det er meget vanskeligt at vurdere, når en virksomhed er stor nok til at blive omtalt eller for lille til ikke at blive omtalt. Man har også ofte oplevet, at en lille virksomhed er blevet stor, medens et stort firma er forsvundet. Derfor er der ikke nævnt navne på nogen af byens mange private virksomheder, selv om de, ikke mindst i de sidste 25 år, har betydet enormt meget for Viborgs udvikling.

I 1950 blev det første industriareal gjort klar til salg. Det var arealet ved ringvejen mellem Middagshøjvej og Marsk Stigsvej, men der gik flere år, før de første virksomheder begyndte at fylde op på området. Men pludseligt midt i 50'erne begyndte det at gå stærkt, og hurtigt blev det nødvendigt med et nyt industriområde. Det blev anlagt vest for ringvejen mellem Kirkebækvej og Skivevej. I 60'erne kom der for alvor fart i tingene, og disse arealer blev hurtigt udsolgt.

Det nye Viborg, karakteriseret ved Ringvejen og fabrikskvarteret vest for den.

BRUG FOR MERE PLADS

Man måtte skyndsomst købe nye ejendomme op både vest for de hidtidige arealer og nord for Skivevej. Arealerne nord for Skivevej, som blev påbegyndt i 1965, blev hurtigt et udflytningsområde for mange virksomheder fra den gamle bykærne. Snart var også disse industrigrunde udsolgt, og kommunen tog derefter i 70'erne fat på »industriområde Vest«, som ligger mellem Holstebrovej og jernbanen til Skive. Også her sker en stor udvikling på det erhvervs-mæssige område, ligesom Agerlandsvej, der er en ny vejforbindelse vest om byen, som forbinder industriarealerne i nord og vest med hinanden, er ved at være færdig, så den overbelastede ringvej kan aflastes.

Hvad der i øvrigt er sket på det vejtekniske område i disse år, lader sig næsten ikke opremse, Randersvej, Lille Sct. Mikkelsgade, Sct. Ibsgade, færdiggørelsen af ringvejen, Preislers Plads, Fischers Plads er bare enkelte eksempler på forandringer. At fortsætte lader sig næ-

sten ikke gøre; kun bør det nævnes her, at Viborg fik sit første lys-regulerede kryds, ringvejskrydset ved Holstebrovej, i 1963.

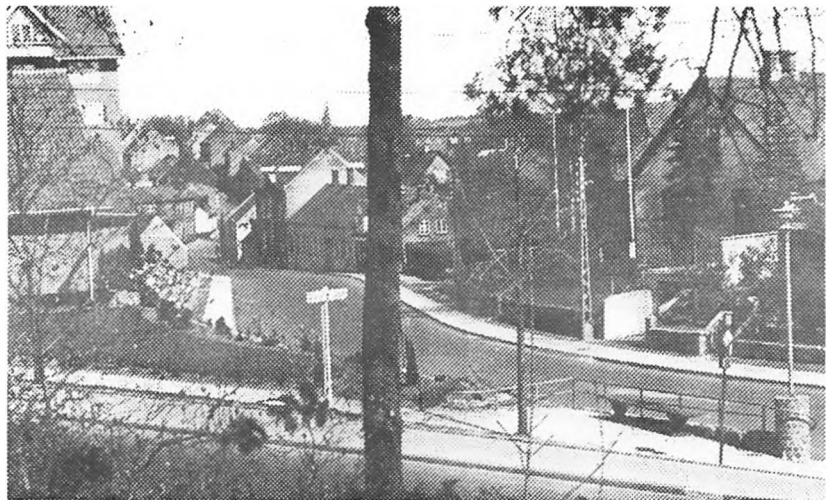
Også i den indre by i forretningskvartererne er der sket en voldsom omvæltning. Byens gamle fornemme hotel Preisler forsvandt i 1968 og blev erstattet af en moderne forretningsejendom, og i 1971 gik Hotel Phønix konkurs. Supermarkederne (ikke supermagterne) – holdt deres indtog i byen, og mange gamle ejendomme forsvandt. I 1972 blev Vestergade færdiggjort som gå-gade, og det samme var tilfældet med Sct. Mathiasgade i 1976. I 1977 indviedes Sct. Mathias Marked med en helt ny form for overbygget gå-gade. Allesammen ting, der totalt har ændret miljøet i byens forretningskvarterer, hvortil også skal medtages de førnævnte P-pladser.

Som allerede flere gange sagt, er det uoverkommeligt at nævne Viborgs udvikling i enkeltheder fra 1953 til 1978. Det vil kræve en artikel af meget stor længde, og derfor kommer der her en del årstal i kronologisk orden, som ganske kort nævner udvidelser af eksisterende eller oprettelse af nye institutioner. Det må dog siges, at mange offentlige byggerier i vore dage udføres etapevis med en flerårig byggetid, og derfor er de enkelte årstal ikke altid tilstrækkelige. Jeg forsøger at ramme årstallet for ibrugtagelsen, når andet ikke er nævnt.

VARMEVÆRKET FRA 1954

Viborgs varmeværk blev sat i gang i 1954. Viborg Bybusser påbegyndte driften på privat initiativ i 1957. Samme år blev Stats-hospitalets plejehjem på Søndermarken taget i anvendelse, og en stor moderniseringsplan på det gamle hospital ved Sønderlø blev sat i gang og var først afsluttet i 1963. I 1956 fik Viborg atter en »Salonen« på Borgvold, efter at den gamle Salonen brændte under den tyske besættelse i 1943, hvor den var brugt til indkvartering. Nordre skole blev etapevis taget i brug fra 1959 til 1962.

Jens Holst's børnehjem fik overdraget den gamle Gråbrødre skole i 1960. Åndssvageforsorgen overtog i 1961 Folkekuranstalten i Hald, og eksternatskolen i Rosenvænget blev færdig i 1968. I 1962 blev

Lille Sct. Mikkelsgade er et af de bykvarterer, som i de senere år har gennemgået de største forandringer. Det øverste billede er fra 1959 og viser den gamle linieføring med Statshospitalet i baggrunden. Lige neden for Sct. Mikkelsgård ses et hjørne af det gamle Jernbanehotel. Det andet billede er taget samme sted fra (Sygehus Vest) 1975. Her ses den nye, brede linieføring. Statshospitalet er blevet moderniseret i den forløbne periode.

Diakonhjemmet på Ålborgvej taget i brug, og samme år fik Landsarkivet en stor tiltrængt nybygning.

Året efter, i 1963, flyttede Centralbiblioteket fra Kompagnistræde til Vesterbrogade, medens det gamle bibliotek, der engang havde været gymnastiksal for Katedralskolen, blev indrettet til kontorer for skattevæsenet. Krematoriet og et nyt kapel på kirkegården blev indviet i 1965. Viborg amts Arbejdsanstalt ændrede navn til Viborg amts Forsorgshjem og flyttede i 1967 ud på Fuglebakken, medens en ny institution, Viborg amts Skolecentral, overtog de gamle bygninger i Skottenborg i 1968. Samme år fik Viborg en ny brand- og CF-station, og sygekassen overtog den gamle brandstation, som så igen i 1973 blev overdraget til politiet.

Viborg amts Sygeplejeskole blev opført i 1968 som første led i en omfattende modernisering af amtssygehuset, som her 10 år senere stadig varer ved. I 1969 blev Specialarbejderskolen oprettet i midlertidige bygninger, og Teknisk Skole rykkede fra Reberbanen ud på H. C. Andersensvej, medens de gamle bygninger i 1971 blev taget i anvendelse til en nyoprettet institution, Viborg Børnehaveseminarium, som i de følgende år udvidede betydeligt. I 1969 blev også Garnisonsmuseet i Gamle Vagt indviet.

BLICHERGÅRDEN BLEV INDVIET

Efter kommunesammenlægningen i 1970 accellererede udviklingen endnu stærkere. Dette år blev plejehjemmet Blichergården taget i brug. Vestervang kirke blev også indviet i 1970, ligesom sognet udskiltes fra Domsognet og en mindre del fra Søndre sogn. Rensningsanlægget i Bruunshåb kunne tages i anvendelse i 1971, og Ungdomsskolen på Rughavevej blev indviet i 1972. Viborg kommune fik også en ny losseplads i Undallslund i 1972, samtidig med at lossepladsen og renovationsanstalten i Katmose nedlagdes. Handelsskolen kom i egne bygninger i 1973, og samme år indviedes det store idrætsanlæg på Liseborgvej. Amtet tog nye kontorer i Skottenborg i brug i 1974, og Amtsgymnasiet rykkede ind i en ny skolebygning i Asmild. Samme år modtog Vestervang skole sine første elever.

I 1975 fik Falck en ny redningsstation. Finderuphøj skole toges i brug 1976, og samme år fik el- og vandværket sin nye administrations- og værkstedsbygning. Sct. Ibsgård udvidedes og fik et nyt dagcenter for ældre i 1977, og en ny campingplads toges ligeledes i anvendelse dette år. Og endelig, i 1978 påbegyndtes undervisningen på den nye Houk Kjærskole i Asmild.

Her er kun nævnt nogle af de opgaver, som er løst i Viborg kommune i de sidste 25 år. Dertil kommer mange andre byggerier, f. eks. idrætshaller, svømmehaller, Vestbadet, sportspladser, børneinstitutioner, institutioner for ældre, udvidelser af næsten alle folkeskoler osv. osv. i såvel den gamle som den nye del af kommunen.

NOGET FORSVANDT

Men udviklingen har også fjernet ting fra Viborg. Her kan først nævnes aviserne, hvor Viborg Venstreblad ophørte i 1947, som den første der led bladdøden. Så fulgte Viborg Stifts Tidende, som i en alder af 189 år ikke længere kunne klare sig og derfor nedlagdes i 1962. Og endelig i 1971 standsede det socialdemokratiske dagblad udgivelsen.

Gasværket blev nedlagt i 1972, men mere iøjnefaldende var det, at de sidste gaslygter på gader og veje blev erstattet med el i 1957. Tiden og udviklingen har også været hård ved jernbanerne. I løbet af 60'erne ophørte kørselen med damplokomotiver, og lokomotivremisen i Viborg blev nedlagt. I 1959 ophørte Ålestrup-Løgstør-banen med persontrafik, i 1966 nedlagdes Mariager-banen, og i 1971 kom turen til Herning-banen. Byens offentlige badeanstalt i Grønnegade levede kun fra 1955 til 1972. Så havde de fleste mennesker fået mulighed for at tage bad hjemme hos sig selv. Men også saneringen af gamle huse tog fart i denne periode, og mange idyller, men uværdige menneskeboliger er forsvundet i disse år.

MED I SDS

Sparekassen har også i disse 25 år gennemgået en rivende udvikling. Omsætningen er mangedoblet, bygningerne er udvidet, filialer er etableret i både by og opland, og sparebusserne kommer til næsten

alle mindre bysamfund, personaleantallet er vokset i takt dermed, og sparekassen er blevet en væsentlig faktor i Viborgs erhvervsliv. Gavefonden har ydet bidrag til utallige formål. Endelig har sparekassen også ændret struktur fra at være en selvstændig lokalsparekasse til at være med i et landsdækkende samarbejde gennem Sparekassen SDS, der betyder Sammensluttede Danske Sparekasser.

— — —

Til et stykke lokalhistorie hører næsten altid navne med. Nogle har ofte gjort en større indsats på et bestemt område end andre, og nogle har gjort sig mere kendte. Der kunne være grund til at nævne fremtrædende erhvervsfolk, som har fået virksomheder til at vokse, arkitekter, som har tegnet de bygninger, der har været omtalt i artiklerne, embedsmænd fra stat og kommune, som har betydet noget for byens udvikling, og kommunalpolitikere, som har bestemt denne udvikling.

Men intet hus er kommet op at stå, ingen gade eller vej er lavet, ingen virksomhed har kunnet producere, uden at håndens arbejdere, kvinder som mænd, har været med. Jeg har derfor fulgt princippet: ingen nævnt, ingen glemt. Her skal alle tages med, da kun et fællesskab kan få Viborg til at være den by, som vi ønsker, den skal være.